

Марущак О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри технологічної освіти,
економіки і безпеки життєдіяльності

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Вінницька область, Україна

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Сучасний етап функціонування вищої професійної освіти вимагає нових підходів до підготовки конкурентоспроможних фахівців, які набувають упродовж навчання не лише можливості оперувати здобутими знаннями, а й здатні пристосовуватися до потреб сучасного ринку праці. Переважна більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері, у тому числі в освіті, має здійснюватися на новій концептуальній основі в межах компетентнісного підходу. У зв'язку з цим одним із основних завдань педагогічних закладів вищої освіти (ЗВО), поряд із формуванням гармонійно розвиненої особистості, постало завдання формування професійно компетентного педагога. Саме тому доцільно обґрунтувати ключове поняття «професійна компетентність педагога», уточнити та конкретизувати сутність дотичних понять «компетенція», «фахова компетентність педагога», «професіоналізм».

Початок професійного становлення людини характеризується формуванням неповної структури діяльності, що впродовж подальшого життя удосконалюється (або не вдосконалюється) шляхом додавання нових аспектів. Якісне виконання професійних функцій визначає професійну компетентність [1, с. 424].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми реалізації компетентнісного підходу дозволяє зробити висновок, що в педагогіці

компетентність розглядається як системне поняття, а компетенція як її складова.

Компетенція розглядається одночасно в трьох аспектах: 1) як коло питань, в яких особа має бути обізнана; коло повноважень, делегованих суб'єкту (посадовцю, органу управління, групі і т.д.); 2) як досвід, інформаційний ресурс, знання в певній предметній галузі, якими володіє суб'єкт; 3) соціально задана вимога до підготовки особистості у певній сфері. Як бачимо в одних означеннях компетенції акцент зроблено на зовнішніх діях, в інших – на внутрішніх особливостях особистості; знання позначені як передумова умінь; деякі означення компетенції включають систему цінностей і ставлень.

Виходячи з аналізу визначень терміну «компетентність» різними дослідниками, можна виділити її характеристики, зокрема компетентність: має особистісний характер і належить до діяльнісного компоненту освіти; багатовимірна (вона охоплює всі основні групи особистісних якостей); не зводиться до конкретних знань, умінь і навичок, попредметно сформованих у межах окремих дисциплін навчального плану ЗВО, а виступає як єдність знань і досвіду, спрямованих на успішну діяльність; метапредметна або міжпредметна, тобто через окремі елементи, або цілісно присутня у різних навчальних предметах і освітніх галузях; багатофункціональна, оскільки дозволяє студентові вирішувати проблеми з різних сфер життя; характеризується соціальністю, системністю, ситуативністю, інтегративністю і практико-орієнтованістю; визначає готовність і мотиваційну здатність до вирішення не тільки типових завдань, а й проблем високого ступеня складності та невизначеності в професії, а також соціальних і особистісних завдань; формується і розвивається на основі компетенцій в органічній єдності з ціннісними орієнтаціями людини за умови її змотивованості, актуалізації емоційно-вольової сфери та саморегуляції.

Незважаючи на наявне нині різноманіття думок щодо трактування поняття професійної компетентності педагога, можна констатувати, що більшість авторів розглядають її у двох аспектах: як мету освіти, професійної підготовки,

і як проміжний результат, що характеризує стан фахівця, який здійснює свою професійну діяльність. В існуючих визначеннях підкреслюються такі сутнісні характеристики компетентності: ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність згідно з вимогами робочого місця; володіння знаннями, уміннями та здібностями, необхідними для роботи за фахом за умов одночасної автономності і гнучкості під час рішення професійних проблем; розвинена співпраця з колегами і професійним міжособистісним середовищем; інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому середовищі; здатність робити що-небудь добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки; швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища.

Ключовим для розуміння сутності поняття «фахова компетентність педагога» вважаємо поняття «професія» та «фах», що виникло внаслідок внутрішнього розподілу праці у рамках професії. Головним (родовим) виступає поняття «професія», у змісті якого враховані суттєві ознаки освіти і результати спеціальної підготовки та досвіду роботи [3, с. 473]. Зміст поняття «фах» відображає безпосередньо вид трудової діяльності, який здійснюється на основі відповідної профільної теоретичної та практичної підготовки [2, с. 272], тобто набір знань, умінь і навичок, які потрібні для вчителя, і необхідних особистісно-професійних якостей. До поняття «компетентність» належать знання, уміння навички та ставлення вчителя до виконання своїх професійних обов'язків; це поняття за обсягом і змістом ширше і включає в себе компетенції як складові.

Оскільки досі питання про професійну компетентність педагога не вирішене в науці однозначно, ми вважаємо за необхідне розглянути це поняття у співвідношенні з поняттям «професіоналізм», оскільки нерідко вони взаємозамінюються та їх межі чітко не визначені.

У психології праці формування індивідуального професіоналізму

розглядається як процес професіоналізації людини (розвиток його особистісних якостей, формування його індивідуальності). Результатом процесу професіоналізації є становлення професіоналізму – властивості людини, що ефективно та самостійно виконує складну, не усім доступну роботу на високому рівні. Професіоналізм пов'язаний із професійною самосвідомістю людини (носія професійної культури, норм, правил, традицій). Отже, професіоналізм можна розглядати не лише як психологічний, а й як соціокультурний феномен.

Аналіз наукової літератури свідчить, що низка дослідників визначають професіоналізм як якісний параметр здійснення діяльності, який враховує її найбільш важливі об'єктивні та суб'єктивні сторони. Інші вчені в поняття професіоналізму вкладають дещо інший зміст, згідно з яким професіоналізм є характеристикою особистості людини, зокрема: справжній професіоналізм має моральну основу – розуміння обов'язку, почуття відповідальності, усвідомлення високого соціального призначення професійної діяльності й успіх справи; професіоналізм як інтегральна властивість особистості, що формується в діяльності, зумовлена ступенем реалізації її громадянської зрілості, відповідальності, обов'язку. Очевидно, у дослідженні поняття професіоналізму найбільш об'єктивним буде поєднання обох точок зору та розгляд його у контексті особистісно-діяльнісного підходу, оскільки тільки наявність обох компонентів у структурі професіоналізму забезпечує йому певну цілісність. Органічне поєднання високого рівня виконання професійної діяльності з певними особистісними якостями і становить професіоналізм.

Таким чином, розуміння педагогічної компетентності ми пов'язуємо, перш за все, з діяльністю вчителя, з його здатністю до виконання певних професійних дій, основу яких складають необхідні професійні знання та вміння, що утворюють «фундамент» професіоналізму педагога. Що ж стосується особистісних якостей учителя, то вони наповнюють внутрішнім сенсом педагогічну діяльність і необхідні для становлення вчителя-професіонала.

Поняття «компетентність» відображає певний рівень професіоналізму

особистості фахівця. Поняття «професіоналізм» ширше за своїм значенням, ніж поняття «компетентність», оскільки, крім діяльнісного аспекту, воно включає певні характеристики особистості фахівця. Тому професійна компетентність педагога відображає лише одну з багатьох сторін професіоналізму вчителя. Для набуття професіоналізму звичайно необхідні відповідні здібності, бажання, готовність оволодівати майбутньою професією, удосконалювати власну майстерність. Згодом у процесі самостійної професійної діяльності компетентність буде виступати передумовою формування вищого рівня професіоналізму – професійної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Марущак О. В. Термінологічні аспекти формування професійної компетентності майбутнього фахівця / О. В. Марущак, В. П. Король // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Випуск 37. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 421-427.
2. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бим-Бад]. – М. : БРЭ, 2002. – 528 с.
3. Психология труда, профессиональной та организационной деятельности / [под ред. Б. А. Душкова]. – М. : Академический проект, 2003. – 848 с.